

УДК 005.34 (100:477)

Н. О. Фаріон,

аспірант, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ

ПРИНЦИПИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ: МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

N. Farion,

post-graduate student, Kyiv National University of Technologies and Design, Kyiv

PRINCIPLES OF CORPORATE GOVERNANCE: INTERNATIONAL AND DOMESTIC EXPERIENCE

Досліджено принципи корпоративного управління розроблені такими міжнародними структурами, як Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Конфедерацією Європейських Асоціацій Акціонерів (КЕАА), а також Європейським Банком Реконструкції та Розвитку (ЄБРР). Визначено основні проблеми, що виникають у процесі впровадження принципів корпоративного управління у практику. Окреслено напрями розвитку системи корпоративного управління. Наголошено на необхідності побудови партнерських відносин між акціонерами.

The principles of corporate governance, developed by such international organizations as the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), the European Confederation of Shareholder Associations, and the European Bank for Reconstruction and Development have been analysed. The main problems have been identified, which arise during the implementation process of corporate governance principles into practice. The areas of development of the corporate governance system have been outlined. Special emphasis has been placed on the necessity of building partnership relationships between the shareholders.

Ключові слова: принципи корпоративного управління, система корпоративного управління, захист прав акціонерів, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Конфедерація Європейських Асоціацій Акціонерів (КЕАА), Європейський Банк Реконструкції та Розвитку (ЄБРР).

Key words: principles of corporate governance, the corporate governance system, protection of shareholders' rights, the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), the European Bank for Reconstruction and Development, the European Confederation of Shareholder Associations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Глобалізація світового економічного простору характеризується загостренням конкурентної боротьби як на внутрішньому ринку так і на міжнародному рівні. Сьогодні Україна поглиблює інтеграцію зі світовою спільнотою. Важливим досягненням для нашої країни є підписання та ратифікація Угоди про асоціацію з Європейським Союзом [8]. Звичайно, цей договір відкриває потенційні можливості для розвитку економіки, але в той же час вимагає від України приведення національних стандартів у відповідність до європейського рівня.

Працювати у відповідності до європейських стандартів мають, у першу чергу, ті компанії, які зацікавлені в експорті власної продукції та в залученні іноземних інвестицій. Саме корпоративний сектор економіки має гостру потребу в інвестиційних ресурсах. Без постійного притоку інвестицій він не буде мати перспектив для подальшого розвитку. Як відомо, інвестиційно привабливими є ті компанії, де побудована ефективна система корпоративного управління.

Сьогодні бізнес розвинутих країн світу вже давно усвідомив важливість вдосконалення корпоративного управління. Одним з інструментів, що використовується для досягнення цієї мети, є впровадження національних принципів (кодексів) корпоративного управління. До того ж, акціонерні товариства, які суворо дотримуються принципів корпоративного управління, знаходяться на кращих позиціях в рейтингу компаній, які сподіваються на інвестиції, у порівнянні з компаніями, які не запровадили влас-

них кодексів корпоративного управління.

На жаль, рівень корпоративного управління на вітчизняних підприємствах залишається досить низьким. Слід зазначити, що більшість акціонерних товариств не має власного Кодексу корпоративного управління, особливо це стосується підприємств легкої промисловості. А на тих підприємствах, де навіть і запроваджені власні принципи корпоративного управління, у більшості випадках залишається формальний підхід до цього питання. Важливо зазначити, що формальність підходу до певних питань є поширеним явищем не тільки на підприємствах, але і скрізь по країні.

Тому не втрачає своєї актуальності питання практичного впровадження принципів корпоративного управління на підприємствах. А це в свою чергу підвищить ефективність системи корпоративного управління на підприємствах.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Останнім часом було підготовлено ряд важливих документів з проблем корпоративного управління [9]. Дослідженням принципів корпоративного управління займалися такі науковці, як Ігнат'єва І. А. [2], Птащенко Л. О. [6], Скібіцький О. М. [7], Штерн Г. Ю. [9] та ін. Ними було досліджено міжнародний та світовий досвід впровадження національних принципів (кодексів) корпоративного управління.

Враховуючи еволюційний характер принципів корпоративного управління, слід зазначити, що вони потребу-

ють постійного перегляду та вдосконалення у відповідності до потреб сьогодення. Серед сьогоднішніх проблем корпоративного управління все ще залишається невирішеним питання практичного впровадження принципів корпоративного управління на вітчизняних підприємствах.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Головні цілі дослідження:

— порівняти принципи корпоративного управління, які були розроблені Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Конфедерацією Європейських Асоціацій Акціонерів (КЕАА), а також Європейським Банком Реконструкції та Розвитку (ЄБРР) з вітчизняними принципами корпоративного управління, що були схвалені Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР);

— виявити слабкі сторони при запровадженні кодексів корпоративного управління на вітчизняних підприємствах;

— окреслити напрями розвитку системи корпоративного управління.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Світова практика управління корпораціями, зокрема американська, європейська і японська накопичила вагому базу для формулювання загальних принципів і рекомендацій в сфері корпоративного управління. Формулювання та вдосконалення принципів є важливою складовою міжнародної діяльності. Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) спільно із Світовим банком, Міжнародним валютним фондом та іншими міжнародними інституціями у травні 1999 році були прийняті Загальні Принципи корпоративного управління [7, с. 178]. Після певної адаптації до національних особливостей функціонування корпоративного сектору дані стандарти мали бути прийнятими урядами економічно розвинутих країн та країн, що розвиваються [7, с. 178].

Міжнародні стандарти та норм корпоративного управління ОЕСР націлені на істотне поліпшення національних систем корпоративного управління. Згідно принципам корпоративного управління ОЕСР система корпоративного управління [7, с. 179], перш за все, повинна захищати права акціонерів, забезпечуючи однакове ставлення до акціонерів, включаючи дрібних та іноземних акціонерів. Окрім акціонерів система корпоративного управління згідно цих принципів має також визначати передбачені законом права зацікавлених осіб та заохочувати активне співробітництво між компанією та зацікавленими особами в створенні добробуту, робочих місць та забезпеченні фінансової стабільності підприємства [7, с. 179].

Для ефективного захисту прав акціонерів та зацікавлених осіб, система корпоративного управління має забезпечувати своєчасне й точне розкриття інформації з усіх найважливіших питань, що стосуються акціонерного товариства, включаючи його фінансовий стан, результати діяльності, власність та управління [4]. Крім цього, система корпоративного управління має забезпечувати стратегічне керівництво компанією, ефективний нагляд за діяльністю виконавчих директорів з боку Наглядової ради, а також звітність цієї Ради перед компанією та акціонерами [4, с. 27].

Принципи корпоративного управління ОЕСР охоплюють п'ять галузей корпоративного управління: 1) пра-

ва акціонерів; 2) рівноправність акціонерів; 3) роль зацікавлених осіб; 4) розкриття інформації та прозорість; 5) обов'язки Ради [4, с. 3].

Цей документ містить роз'яснення щодо того, які конкретні проблеми повинні регулювати національні стандарти корпоративного управління і як забезпечити значне підвищення ролі інвесторів (акціонерів) в управлінні компаніями, у які вони вкладають свої кошти [7, с. 178].

Згодом Загальні принципи корпоративного управління ОЕСР були деталізовані і конкретизовані Конфедерацією Європейських Асоціацій Акціонерів, яка прийняла свої Принципи корпоративного управління.

Принципи групи "Євроакціонери" подаються у вигляді рекомендацій, які стосуються основних проблемних питань корпоративного управління. Як зазначалося, сьогодні для України надзвичайної гостроти набуває питання відповідності корпоративного управління європейським принципам. Проведені дослідження показали, що українське законодавство, зокрема закон України "Про Акціонерні товариства", в цілому відповідає європейським стандартам (табл. 1).

У той час, як основна увага в рекомендаціях групи "Євроакціонери" приділено захисту прав акціонерів, інші учасники корпоративних відносин майже не згадуються.

Усвідомивши важливість якісного корпоративного управління, яке спроможне забезпечити інтереси всіх учасників корпоративних відносин Європейський Банк Реконструкції та Розвитку (ЄБРР) розробив власні Принципи корпоративного управління.

Відповідно до цих принципів, увага має приділятися усім учасниками корпоративних відносин з метою збереженню балансу їх інтересів у діяльності акціонерного товариства. До основних учасників корпоративних відносин ЄБРР відносять клієнтів, працівників, акціонерів, постачальників, громадські організації, а також державу та місцеву владу.

Основною сутністю даних принципів є розуміння того, що корпорації для успішної взаємодії з усіма "зацікавленими сторонами" мають виконувати перед ними цілу низку зобов'язань (табл. 2).

Слід зазначити, що всі вищезгадані принципи мають широке застосування, на основі яких розвинуті країни світу розробили власні кодекси корпоративного управління. Україна входить у те число країн, де принципи корпоративного управління знаходяться у фазі впровадження. У грудні 2003 р. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) розробила і схвалила Рекомендації з найкращої практики корпоративного управління. Але враховуючи еволюційний характер такого документу, згодом, а саме через 11 років НКЦПФР затвердила нові Принципи корпоративного управління. Оновлені принципи увібрали в себе кращі здобутки світової практики корпоративного управління. Національні принципи корпоративного управління були розроблені на основі дослідження цілої низки важливих документів, а саме:

— Принципів розроблених Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Конфедерацією Європейських Асоціацій Акціонерів, а також Європейським Банком Реконструкції та Розвитку;

— Національних кодексів розвинутих країн світу (Національні стандарти США, Кодекс Кедбері у Великобританії, Кодекс найкращої практики для німецького корпоративного управління, Кодекс найкращої

Таблиця 1. Аналіз відповідності українського законодавства європейським принципами

Рекомендації бізнесу	Зміст рекомендацій	Посилання на закон	Точне розкриття відповідної статті або її частини закону України «Про акціонерні товариства»
1	2	3	4
1. Реалізації права голосу акціонерів	Акціонери повинні мати можливість вносити пропозиції до порядку денного річних загальних зборів	Пункт 1 статті 38 закону України «Про акціонерні товариства»	«Кожний акціонер має право внести пропозиції щодо питань, включених до порядку денного загальних зборів акціонерного товариства»
2. Вплив акціонерів на ключові питання життєдіяльності компанії	Всі значні правочини та важливі питання, що мають відчутний вплив на становище компанії та на позиції акціонерів, підлягають затвердженню на загальних зборах акціонерів	Закон України «Про акціонерні товариства»: стаття 33: пункти 1–3	«Загальні збори можуть вирішувати будь-які питання діяльності акціонерного товариства...» У цій статті до виключної компетенції загальних зборів відносять всі важливі питання, що мають відчутний вплив на становище компанії
3. Ситуація, за якої частка акціонера мажоритарника перевищує 25 %	Акціонери, що набувають значний пакет акцій від 25 % до 33,3 % (вважається, що при забезпеченні цього рівня акціонер має контрольний пакет) зобов'язані зробити пропозиції щодо купівлі акцій акціонерів міноритарників	Пункт 1 статті 65 закону України «Про акціонерні товариства»	«Особа (особи, що діють спільно), яка внаслідок придбання акцій товариства з урахуванням кількості акцій, які належать їй та її афілійованим особам, стала власником контрольного пакета акцій товариства, протягом 20 днів з дати придбання зобов'язана запропонувати всім акціонерам придбати у них прості акції товариства...»
4. Отримання необхідної акціонерам інформації	Компанії зобов'язані якнайшвидше розкривати інформацію щодо порядку денного та інших питань, що відносяться до загальних зборів а також інформацію, яка може мати вплив на ціну акцій, а також інформацію про акціонерів, частка яких стає більшою або меншою, ніж певний рівень (5 %)	Пункт 4 частини першої статті 25; пункти 1, 2 статті 78 закону України «Про акціонерні товариства»	«Кожною простою акцією акціонерного товариства її власнику-акціонеру надається однакова сукупність прав, включаючи права на... отримання інформації про господарську діяльність акціонерного товариства» «Акціонерне товариство забезпечує кожному акціонеру доступ до документів, визначених пунктами 1–3, 5–11, 13, 14, 16 і 17 частини першої статті 77 цього Закону»
	Для надання акціонерам інформації, що має вплив на ціни, крім звичайних каналів, компанія повинна використовувати електронні засоби	Пункт 3 статті 78 закону України «Про акціонерні товариства»	«Публічне акціонерне товариство зобов'язане мати власну веб-сторінку в мережі Інтернет, на якій... розміщується інформація, що підлягає оприлюдненню відповідно до законодавства...»
5. Реорганізація шляхом злиття чи поглинання	Процеси злиття та поглинання повинні регулюватися та контролюватися. Відповідність вимогам цього регулювання повинна контролюватися	Пункт 1 статті 80 закону України «Про акціонерні товариства»	Злиття, приєднання, поділ, виділ та перетворення акціонерного товариства здійснюються за рішенням загальних зборів, а у випадках, передбачених законом, за рішенням суду або відповідних органів влади
6. Роль органів управління	Слід створити спеціальний комітет для визначення розміру винагороди для директорів	Пункт 1 статті 56 закону України «Про акціонерні товариства»	Наглядова рада акціонерного товариства може утворювати постійні чи тимчасові комітети з числа її членів для вивчення і підготовки питань, що належать до компетенції Наглядової ради

Джерело: складено автором за даними [1; 6; 7].

практики Мексики, Кодекс найкращої практики корпоративного управління Бразилії, та ін.) [6, с. 68];

— Кодексів корпоративного управління найвідоміших корпорацій світу.

Метою такого дослідження було узагальнення кращого світового досвіду та пристосування його до українських реалій. Еволюційний характер принципів корпоративного управління призводить до того, що законодавча база потребує постійного перегляду. Слід зазначити, що поправки, які періодично вносяться до законодавчих актів, яких мають дотримуватись акціонерні товариства створюють певні незручності для них. А саме, постійні зміни законодавства потребують від керівників корпорацій постійного моніторингу всіх цих поправок з послідовним коригуванням внутрішніх документів.

Затверджені НКЦПФР Принципи корпоративного управління містять у собі ті базові правила, за якими грає вся цивілізаційна спільнота [5]:

- одна акція — один голос;
  - рівноправність акціонерів;
  - захист прав акціонерів;
  - акціонери вирішують найбільш важливі питання;
  - своєчасне та повне розкриття інформації;
  - керівництво несе відповідальність та звітується перед акціонерами;
  - врахування інтересів зацікавлених осіб та ін.
- Як зазначає І. А. Ігнат'єва, принципи корпоративного управління містять ключові засади, на яких мають розвиватися корпоративні відносини в Україні, та конкретні рекомендації щодо якісного та прозорого управління акціонерним товариством відповідно до міжнародних стандартів [2].
- Слід зазначити, що на сьогоднішній день більшість провідних корпорацій, які турбуються за власний імідж та потребують залучення інвестиційних ресурсів, вже впровадили власні принципи корпоративного управління.

Таблиця 2. Європейський Банк Реконструкції та Розвитку

Учасники корпоративних відносин	Вимоги, які ставлять «зацікавлені сторони» перед компанією
1	2
Клієнти	<ul style="list-style-type: none"> висока якість товарів та послуг, конкурентоспроможні ціни; високий рівень обслуговування клієнтів, включаючи надійність послуг, дотримання термінів, оперативний розгляд скарг і активний збір відгуків клієнтів і реагування на них; надання достовірної інформації про товари і послуги; гарні взаємовідносини із клієнтами
Акціонери	<ul style="list-style-type: none"> захист прав дрібних акціонерів; вчасне надання достатньої і достовірної інформації; дотримання правил проведення загальних зборів акціонерів; систематичний і відкритий зв'язок з акціонерами шляхом надання їм належним чином перевіреної аудиторами звітності, відомостей про діяльність компанії і роз'яснень основних рішень, прийнятих керівником, у складі річного звіту; юридичне закріплення в статуті компанії функцій і обов'язків керівних органів і акціонерів; гласність правил голосування, складу акціонерів, особливо реальних власників великих пакетів акцій, для недопущення втрати контролю за ситуаціями, коли окремі акціонери можуть переслідувати конкретні цілі, що йдуть врозріз з цілями інших акціонерів; забезпечення достовірності списку акціонерів; чіткий розподіл повноважень між керівними органами корпорації, тобто правлінням, спостережною радою і загальними зборами акціонерів
Працівники	<ul style="list-style-type: none"> дотримання трудового законодавства; забезпечення необхідних норм охорони і гігієни праці; найм, оплата праці і просування по службі працівників без будь-якої дискримінації; дотримання права працівників на участь у профспілковій діяльності; турбота про добробут працівників у цілому
Постачальники	<ul style="list-style-type: none"> дотримуватися чітких і гласних принципів закупівель; суворо карати працівників, що беруть хабарі; вчасна оплата рахунків постачальників; утримуватися від закупівель матеріалів, торгівля якими заборонена міжнародними екологічними й іншими конвенціями
Громадські організації	<ul style="list-style-type: none"> враховувати проблеми, що викликають стурбованість у місцевого населення; консультуватися у разі потреби з місцевим населенням і з відповідними групами, що виражають інтереси громадськості; враховувати вплив своєї діяльності на навколишнє середовище і дотримуватися всіх діючих природоохоронних законів і норм
Державні органи і місцева влада	<ul style="list-style-type: none"> сплата всіх обчислених податків; дотримання всіх обов'язкових норм законодавства; наявність всіх державних дозволів і ліцензій, необхідних для діяльності корпорації; ведення справ з місцевими і центральними органами влади без особистої зацікавленості, не удаючись до хабарництва або неправомірних засобів впливу на прийняття адміністративних рішень

Джерело: складено автором на основі [7, с. 180—181].

Незважаючи на те, що більшість акціонерних товариств розробила власний кодекс корпоративного управління, сьогодні, залишається прикритим фактом те, що вітчизняні компанії не приваблюють зовнішніх та внутрішніх інвесторів. Така ситуація спричинена тим, що акцент був поставлений на формальній стороні питання, а не на змістовних аспектах. За головну мету компанії собі ставили написання "гарних" кодексів. Зокрема, компанії надзвичайну увагу приділяли питанню впровадження незалежних директорів в наглядову раду. Це в той час, коли реальна ситуація в компанії, складні взаємини учасників корпоративних відносин, а також реальні проблеми цих взаємин залишалися "за кадром".

У результаті формального підходу до написання кодексу корпорацією сформувалась помилкова думка щодо сутності системи корпоративних відносин. Потенційні інвестори затвердились у думці, що система корпоративного управління є просто "потьомкінським селом", що споруджується менеджерами для акціонерів і інвесторів тільки заради іміджу. Тобто, це певний "атрибут", який є необхідним тільки для тих, хто змушений шукати інвесторів або розміщувати акції на відкритому ринку. При цьому зовсім забули про те, що система корпоративного управління є найважливішим елементом у забезпеченні ефективності акціонерного товариства.

Крім того, в сфері корпоративного управління існує ще одне питання, яке потребує негайного вирішення. Проблема полягає в тому, що в Україні у більшості випадках акціонери знаходяться в постійному змаганні за владу.

Якщо в розвинутих країнах світу акціонери є партнерами, то в Україні вони є суперниками. Постійні конфлікти виникають між крупними та дрібними акціонерами або державою-акціонером та іншими власниками акцій [3]. Попередження таких ситуацій має бути одним з основних завдань системи корпоративного управління.

Крім того, забезпечити дієвий контроль за діяльністю корпорацій неможливо при значній розрізненості акціонерів. Загальновідомими є два механізми корпоративного контролю:

- 1) контроль, що здійснюється наглядовою радою;
- 2) усвідомлена участь акціонерів в управлінні компанією.

За другого варіанта контролю, необхідною умовою є налагодження партнерських відносин між акціонерами. Продуктивність партнерських відносин створить умови для підвищення ефективності системи корпоративного управління.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Можна з впевненістю сказати, що принципи корпоративного управління затверджені НКЦПФР відповіда-

ють міжнародним стандартам, і найбільш близькими є до принципів розроблених Конфедерація Європейських Асоціацій Акціонерів (КЕАА).

Серед сильних сторін принципів НКЦПФР можна зазначити, що в них дуже чітко і детально розписані всі права, які мають акціонери. При цьому ці права поширюються на всіх акціонерів в незалежності від того, якою кількістю акцій він володіє. Крім цього, в принципах дуже детально розписані функції наглядової ради, а також обов'язки, які закріплені за виконавчим органом (менеджментом).

У принципах НКЦПФР зазначається, яку саме інформацію має регулярно розкривати товариство, а також визначено механізм здійснення контролю за фінансово-господарською діяльністю товариства.

Принципи корпоративного управління схвалені НКЦПФР є дійсно прогресивним документом, який поєднав національний досвід з кращими світовими наробками в цій сфері. В той же час, враховуючи високий рівень національних принципів корпоративного управління, існують певні проблеми з впровадженням їх у практику. В основному проблеми з впровадженням виникають через те, що підприємства формально підходять до написання власних Кодексів корпоративного управління. В основному вони просто переписують принципи, що були затверджені НКЦПФР. При цьому не достатньо уваги приділяють контролю за дотриманням цих принципів. Причиною такого стану справ є те, що принципи мають рекомендаційний характер і не є обов'язковими до виконання, за виключенням тих положень, які дублюються у законодавчих актах України.

Окрім цього, в Кодексах корпоративного управління не достатньо уваги приділяють врегулюванню конфліктних ситуацій між учасниками корпоративних відносин. Ефективним механізмом вирішення окресленої проблеми є побудова системи корпоративного управління на основі партнерських відносин. Проблема налагодження партнерських відносин особливо актуальною є для публічних акціонерних товариств, де спостерігається значна розпорошеність акцій. За умови налагодження партнерських відносин між акціонерами можна буде досягти певної консолідації акцій. Таким чином, можна буде з одного боку вирішити проблему розпорошеності акцій, а з іншого боку, створити привабливі умови для залучення приватного сектору до інвестування акціонерних товариств.

Внаслідок розвитку корпоративного управління за таким напрямом дрібні акціонери стануть реальними, а не паперовими власниками. Згуртувавшись міноритарні акціонери зможуть слідкувати за дотриманням власних прав. Ситуація, коли дрібні акціонери будуть реально отримувати дивіденди по акціях позитивно вплине на ставлення суспільства до акціонерної форми власності. А це в свою чергу сприятиме поступовій зміні суспільної свідомості в цілому.

Література:

1. Закон України "Про акціонерні товариства" // Відомості Верховної Ради України. — 2008 р. — № 50—51. — 384 с.
2. Ігнат'єва І.А. Корпоративне управління: підручник. / І. А. Ігнат'єва, О.І. Гарафонова. — К.: "Центр учбової літератури", 2013. — 600 с.
3. Корпоративний сектор // Управління і менеджмент [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.managerhelp.org/hoks-1781-1.html>

4. Принципи корпоративного управління ОЕСР // Організація економічного співробітництва та розвитку [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=36989>

5. Про затвердження Принципів корпоративного управління // Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку // Рішення від 22 липня 2014 року № 955.

6. Птащенко Л.О. Науково-методичні засади корпоративного управління в економіці України: дис. на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. — ПНТУ ім. Ю. Кондратюка, Полтава. — 2005.

7. Скібіцький О.М. Організація бізнесу. Менеджмент підприємницької діяльності: навч. посіб. / О.М. Скібіцький, В.В. Матвєєв, Л.І. Скібіцька. — К.: Кондор, 2011. — 912 с.

8. Фаріон Н.О. Європейський шлях розвитку українського суспільства: економічні вигоди та проблеми // Актуальні проблеми та перспективи розвитку підприємств малого та середнього бізнесу: матеріали наукового семінару аспірантів та студентів / № 321-12 Економіка галузей промисловості / за ред. І.С. Гращенко, Н.В. Хлістунова. — Київ: КНУТД, 2014. — 296 с.

9. Штерн Г.Ю. Корпоративне Управління: навч. посібник для студентів спеціальності 8.050201 "Менеджмент організації". — Харків: ХНАМГ, 2009. — 278 с.

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2008), The Law "On Joint Stock Company", Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, vol. 50—51.
  2. Ihnat'ieva, I. A. and Harafonova, O. I. (2013), Korporatyvne upravlinnia [Corporate governance], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
  3. Administration and Management (2014), "Corporate sector", <http://www.managerhelp.org/hoks-1781-1.html>
  4. OECD (2015), "Principles of Corporate Governance", <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=36989>
  5. The National Commission on Securities and Stock Market (2014), "On approval of the Corporate Governance Principles", http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KL140337.html
  6. Ptaschenko, L. O. (2005), "Scientific and methodological principles of corporate governance in the economy of Ukraine", Abstract of Ph.D. dissertation, Economy, PNTU im. Yu. Kondratiuka, Poltava, Ukraine.
  7. Skibits'kyj, O. M. Matvieiev, V. V. and Skibits'ka, L. I. (2011), Orhanizatsiia biznesu. Menedzhment pidpriemnyts'koi diial'nosti [Business organization. Management of business activity], Kondor, Kyiv, Ukraine.
  8. Farion, N. O. (2014), "The European way of development of Ukrainian society: economic benefits and problems", Aktual'ni problemy ta perspektyvy rozvytku pidpriemstv maloho ta seredn'oho biznesu: materialy naukovooho seminaru aspirantiv ta studentiv [Actual problems and prospects of development of small and medium business materials scientific seminar graduate students and students], KNUITD, Kyiv, Ukraine, pp.18—24.
  9. Shtern, H. Yu. (2009), Korporatyvne Upravlinnia [Corporate governance], KhNAMH, Kharkiv, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 28.10.2015 р.*